

Klima, radna mjesta i pravednost Za zelenu i socijalno pravednu tranziciju

Projekt GEF-a Pravedna tranzicija – radni dokument

Marie-Monique Franssen i Dirk Holemans

Klima, radna mjesta i pravednost Za zelenu i socijalno pravednu tranziciju

Projekt GEF-a Pravedna tranzicija – radni dokument

Marie-Monique Franssen i Dirk Holemans

Dizajn: Nuno Pinto da Cruz
Prijevod: Eurominds Linguistics
Koordinator projekta GEF-a: Adrián Tóth, Zelena europska zaklada

Zelena europska zaklada
Rue du Fossé – 1536 Luksemburg
Ured u Bruxellesu: Mundo Madou
Avenue des Arts 7-8, 1210 Bruxelles
Tel.: +32 2 329 00 50

E-pošta: info@gef.eu

Internetska stranica: www.gef.eu

Skupina za strateško promišljanje OIKOS

Drongenstationstraat 13
9031 Ghent
Belgija

info@oikos.be

www.oikos.be

Objavila Zelena europska zaklada uz potporu nacionalnog partnera Skupine za strateško promišljanje OIKOS.

Zelena europska zaklada (Green European Foundation - GEF) politička je zaklada na europskoj razini čija je misija doprinijeti dinamičnoj europskoj sferi rasprave i potaknuti veću uključenost građana u europsku politiku. GEF nastoji uključiti rasprave o europskim politikama unutar i izvan Zelene političke obitelji. Zaklada djeluje kao laboratorij novih ideja, nudi prekogranično političko obrazovanje te platformu za suradnju i razmjenu na europskoj razini.

Belgijska **Skupina za strateško promišljanje OIKOS** teži transformativnoj promjeni potičući društvenu raspravu sa socio-ekološkog stajališta. Na seminarima, predavanjima, u knjigama i izvješćima, OIKOS obrađuje različite dimenzije te težnje za promjenom. OIKOS građanima nudi mogućnost razmjene spoznaja i uspostavljanja zajedničkog postupka učenja. Nadalje, OIKOS surađuje s akademskim mrežama kako bi se najnovije znanstveno istraživanje prenijelo široj javnosti.

„Ova je publikacija ostvarena uz financijsku potporu Europskog parlamenta. Europski parlament nije odgovoran za sadržaj ovog projekta.”

Besplatne primjerke ove publikacije možete naručiti slanjem zahtjeva putem e-pošte na adresu info@gef.eu

O autorima

Marie-Monique Franssen članica je osoblja belgijske zelene skupine za strateško promišljanje OIKOS. Magistrirala je kulturnu antropologiju: održivo građanstvo na Sveučilištu u Utrechtu i diplomirala je sociologiju i antropologiju na Sveučilištu Saint-Louis u Bruxellesu. Strastveno je zanima ekologija, obnavljanje ekosustava (obnova divljine), ekološko građanstvo i socio-ekološke inicijative odozdo prema gore.

Dirk Holemans osnivač je i direktor belgijske zelene skupine za strateško promišljanje OIKOS. Studirao je bioinženjering na Sveučilištu u Ghentu i završio je studij filozofije i primijenjene poslovne administracije. Prethodno je bio zastupnik u parlamentu (Flandrija) i gradski vijećnik (Ghent) zelene stranke. Glavna su mu područja zanimanja zajednička dobra, ekološko gospodarstvo, zeleni gradovi te politička ekologija. Objavio je djelo „Sloboda i društvo. Prema socio-ekološkom društvu” (dostupno na engleskom, francuskom, njemačkom, mađarskom i španjolskom jeziku).

O projektu

Ovaj je dokument dio transnacionalnog projekta Pravedna tranzicija Zelene europske zaklade. Projektom se razmatra pitanje transformacije iz ekstraktivnog gospodarstva u regenerativno gospodarstvo na pravedan i pravičan način u cilju pronalaženja potrebne potpore među stanovništvom. Projekt je usredotočen na prikupljanje i razmjenu spoznaja o razvoju politika održivih u budućnosti, pažljivo razrađenih kako bi se vodilo računa o lokalnim posebnostima.

Projekt je izrađen u ime GEF-a i njime koordinira OIKOS (Belgija), a partneri projekta su Green House Think Tank (UK), Institut za političku ekologiju (Hrvatska); Sunrise (Sjeverna Makedonija), Transición Verde (Španjolska), Federacija mladih europskih zelenih (Federation of Young European Greens - FYEG) i Umreženi (Srbija).

Tijekom projekta, partneri će u svojim državama provoditi aktivnosti usmjerene prema podizanju svijesti o važnosti pravedne tranzicije u Europi. Naposljetku, partneri će o toj temi napisati knjigu koja će biti objavljena u rujnu 2021.

Uvod

Održivim razvojem, konceptom koji već desetljećima dominira javnom raspravom o socio-ekološkim izazovima, obećan je istovremeni procvat ljudi, planeta i dobiti. No, posljednjih je godina nejednakost dosegla rekordnu razinu (Piketty, 2013.). Financijska kriza iz 2008. uzrokovala je najteži gospodarski šok od 1930-ih, gurajući milijune ljudi diljem svijeta u siromaštvo (Alexander, 2010.). Štoviše, od 2015. prekoračili smo četiri od devet ograničenja planeta, prešavši time kapacitet planeta u četiri od devet kritičnih parametara (Steffen i suradnici, 2015.). Kao globalno društvo, sve se više suočavamo s više kriza zbog čega smo primorani poduzeti duboke promjene (Brand, 2016.).

Sve veća važnost koncepata kao što su „tranzicija” i „transformacija”, koji se često koriste naizmjenično, odražava rastuću spoznaju da su u izgradnji našeg društva potrebne strukturne promjene. Koncept „pravedne tranzicije” uveden je kao sveobuhvatni okvir kojim se socijalno pravedno i pravično provodi naša transformacija u ekološka društva. Razvojem tog koncepta, sindikati i klimatski pokreti u prvi plan stavljaju potrebu sustavne transformacije. Pravedna tranzicija podrazumijeva temeljne promjene, ne samo ključnih sustava proizvodnje i potrošnje poput energije, prijevoza, poljoprivrede i prehrane već i infrastrukture, društvenih vrijednosti i politika (Heyen, Menzemer, Wolff, Beznea i Williams, 2020.). Pored toga, njome se naglašava potreba globalnog prelaska na human i pravedan gospodarski sustav u čijem su središtu zdravi ekosustavi, zdravstvena skrb, javne službe, obrazovanje i kultura.

U glavnim znanstvenim izvješćima našega doba ta je potreba isto tako naglašena. U Međuvladinoj znanstveno-političkoj platformi o bioraznolikosti i uslugama ekosustava (Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services - IPBES) iz 2019. navodi se da je „ciljeve za 2030. i dalje moguće ostvariti samo kroz transformativne promjene gospodarskih, socijalnih, političkih i tehnoloških čimbenika”. U izvješću se transformativne promjene definiraju kao „temeljan, sustavni preustroj tehnoloških, gospodarskih i socijalnih čimbenika, uključujući paradigme, ciljeve i vrijednosti.” U izvješću Međuvladinog tijela za klimatske promjene (Intergovernmental Panel on

Climate Change - IPCC) iz 2018., *Globalno zatopljenje od 1,5 °C*, navodi se da bi „ograničavanje zatopljenja na 1,5 °C iznad predindustrijske razine zahtijevalo transformativnu sustavnu promjenu, integriranu s održivim razvojem. Ta bi promjena zahtijevala povećanje i ubrzanje provedbe dalekosežnog, višerazinskog i međusektorskog klimatskog ublažavanja i rješavanje prepreka. Ta bi sustavna promjena trebala biti povezana s dodatnim mjerama prilagodbe, uključujući transformativnu prilagodbu, posebno za scenarije u kojima se privremeno prelazi 1,5 °C” (IPCC, 2018.: 315).

Pojava pokreta žutih prsluka (*gilets jaunes*) u Francuskoj ukazuje na činjenicu da primjena „ekoloških” politika, ne uzimajući u obzir socijalnu pravdu, nije djelotvorna. „U središtu [diskursa o održivosti i nesklonosti prema njima] prisutan je strah da će rješavanje monumentalnog klimatskog problema od nas neizbježno zahtijevati da biramo između zaštite planeta ili zaštite radnika i gospodarstava kojima se izdržavaju ljudi. Ideja da zaštita okoliša i zaštita radnih mjesta nisu kompatibilni [...] nadilazi socijalne, političke i zemljopisne podjele.” (UNRISD, 2018.: 3). Samo će se vizijom tranzicije kojom se u obzir uzima složenost, zavisnost od konteksta i međupovezanost višestrukih problema s kojima se suočavamo moći ostvariti radikalna promjena koja je tako hitno potrebna.

Kriza uzrokovana bolešću Covid-19 još je snažnije pokazala potrebu za dubokom, transformativnom promjenom. Pandemija i njezine posljedice učvrstile su nejednakost u svijetu pri čemu su najviše stradale osobe u neizvjesnim situacijama. Njome su naglašeni glavni nedostaci hiperglobalizacije, kao što su dramatični učinci naše ovisnosti o globalnim lancima opskrbe na temeljna prava poput zdravstvene skrbi i opskrbe hranom (van de Pas, 2020.). Pokazalo se i da demokratske vlade mogu realno odlučivati o gospodarskim pitanjima i da građani žele i mogu pomoći potrebitima. Upotreba ogromnih nacionalnih i europskih financijskih sredstava u svrhu jednostavnog vraćanja redovnog poslovanja bila bi katastrofalna pogreška. No, u mnogim se državama takva vrsta „oporavka” već događa. Ipak, stvari je moguće posložiti: pandemija nudi mogućnost izrade sveobuhvatnog plana, objedinjavanjem

rješenja za samu pandemiju kao i za neposrednu opasnost od globalnog zatopljenja i ekološkog sloma.

U tom smislu, jasno je da pravednu tranziciju trebamo uključiti u širi kontekst kako bismo mogli osigurati smjer za budućnost. Pandemija je samo pojačala potrebu za reguliranjem tržišta, čvrstom vladom i sudjelovanjem civilnog društva. Gospodarsku pomoć vlada namijenjenu poduzećima koja trpe gubitke uzrokovane bolešću Covid-19 potrebno je objediniti s obvezujućim ekološkim propisima i zakonima. Na europskoj razini, između ostalog, potrebno je dodatno razraditi mehanizam pravedne tranzicije utvrđen u Zelenom planu. Na globalnoj razini, važnost pravedne tranzicije još je izraženija. Uz rastuće stope siromaštva i nejednakosti u svijetu, pravedna tranzicija neće ništa značiti bez temeljne ponovne procjene globalnih gospodarskih načela i neopravdanih neoliberalnih i neokolonijalnih propisa. Ključno je raspraviti i planirati temeljitiju tranziciju, onu „koja bi mogla transformirati gospodarske i političke strukture kojima

se odražavaju i povećavaju nejednakosti i asimetrije moći. Takva radikalna tranzicija zahtijeva ponovno definiranje gospodarskog prosperiteta i socijalne dobrobiti. U njezinu će središtu biti stvaranje radnih mjesta čime se promiču ljudska prava i poboljšavaju uvjeti rada, obuhvaćajući pritom spolnu i rasnu jednakost, demokratsko sudjelovanje i socijalnu pravdu” (UNRISD, 2018.: 4).

U ovom dokumentu ne pokušavamo samo objasniti što tranzicija podrazumijeva, već nastojimo i ponuditi snalaženje u širokom području na koje se taj koncept odnosi. Prvo ćemo istražiti podrijetlo i povijest koncepta. Drugo, podrobnije ćemo proučiti različita tumačenja pravedne tranzicije. Nadalje, govorit ćemo o važnosti koncepta u politikama EU-a i analizirat ćemo mehanizam pravedne tranzicije. Naposljetku, upotrijebit ćemo studije slučaja da bismo istražili kako zajednice i države mogu upotrijebiti taj koncept kao polazište za izgradnju bolje budućnosti.

Povijest

Koncept „pravedne tranzicije” prvi je put spomenut 1970-ih kad je radnicima u naftnoj, kemijskoj i nuklearnoj industriji u SAD-u prijetio gubitak radnih mjesta zbog zakonskih propisa kojima se regulira okoliš (Galgóczi, 2018.). Godine 1993., vođa američkog sindikata Tony Mazzocchi zalagao se za fond kojim bi se „osiguravala financijska potpora i mogućnosti za visoko obrazovanje radnika koji su proglašeni viškom na temelju politika o zaštiti okoliša” (Galgóczi, 2018.). Do kraja 1990-ih, pravedna tranzicija uključena je u rječnik brojnih sindikata u Sjevernoj Americi, a koncept su preuzeli i međunarodni sindikati. Kao rezultat navedenog, u početku se smatralo da su konceptom pravedne tranzicije obuhvaćeni programi potpore za radnike čija su radna mjesta bila ugrožena zbog pravnih propisa kojima se regulira okoliš. Dvije ključne značajke tog izvornog tumačenja zadržale su se do danas. Prvo, ideja da pravedna tranzicija ne označava skrb već sveobuhvatan plan kojim se radnicima koji su proglašeni viškom osigurava financijska naknada i sigurnost te ujedno, ali jednako tako važno, odgovarajući premještaj i primjerene mogućnosti prekvalifikacije. I drugo, da pravedna tranzicija znači više od prelaska na nove izvore energije, što sada tumačimo kao potrebu za integritetom društvenom prilagodбом, gospodarskim preusmjerenjem, odgovarajućim donošenjem politika i pravednom preraspodjelom resursa. (Galgóczi, 2018.).

„Glavni promicatelj pravedne tranzicije“ bila je španjolska zaklada Sustainlabour, zelena skupina za strateško promišljanje [...] aktivna na međunarodnoj razini. Sustainlabour je organizirao osposobljavanje namijenjeno članovima sindikata, objavljuvao je tematska izvješća, studije slučaja

i preporuke za politike i imao je ključnu ulogu u tome da se glas radnika čuje na nacionalnim i međunarodnim političkim prostorima (Program Ujedinjenih naroda za okoliš (United Nations Environment Programme - UNEP), Međunarodna organizacija rada (International Labour Organization - ILO))” (UNRISD, 2018.). „U okviru međunarodne zajednice u području klime, pravedna tranzicija sve je više popimala obilježja i bila je prepoznata kao doprinos pokreta sindikata međunarodnoj raspravi u području klime. [...] [U 2009.] Međunarodna konfederacija sindikata (International Trade Union Confederation - ITUC) predstavila je pravednu tranziciju kao „alat koji sindikalni pokret dijeli s međunarodnom zajednicom u cilju olakšavanja prelaska na održivije društvo i pružanja nade da će se kapacitetom „zelenog gospodarstva” održati pristojna radna mjesta i egzistencija za sve”” (UNRISD, 2018.).

Tijekom godina, sindikati su pravednu tranziciju počeli smatrati „namjernim nastojanjem da se planira i ulaže u tranziciju prema ekološki i socijalno održivim radnim mjestima, sektorima i gospodarstvima” (Smith, 2017.). Koncept je uzet u obzir na konferenciji u Kyotu (COP3) 1997. i na Šesnaestom zasjedanju Konferencije stranaka (COP16) u Cancúnu. Na COP21 u Parizu 2015. postao je sastavni element međunarodnog okvira za klimatsku politiku. Nedugo nakon uključivanja pristojnog rada u Ciljeve održivog razvoja u 2015., ILO je objavio skup smjernica za pravednu tranziciju (vidjeti sljedeći odjeljak), okvir politike osmišljen kako bi se olakšala tranzicija na zeleno gospodarstvo za poduzeća i razne dionike u civilnom društvu (Galgóczi, 2018., u Heyen i suradnici, 2020.). Ipak, Istraživački institut Ujedinjenih na-

roda za društveni razvoj upozorava da „rastuća popularnost koncepta ne bi trebala [...] zasjeniti činjenicu da različite skupine povezuju pravednu tranziciju s različitim stvarima [...] Niti bismo trebali precijeniti njezinu važnost. Mnogi ekolozi i sindikalisti dvoje po pitanju korisnosti tog koncepta. Premda je pravedna tranzicija ojačala u međunarodnom političkom prostoru i na globalnom sjeveru, izuzev nekoliko važnih iznimaka, uključujući Južnu Afriku, rijetko se spominje na globalnom jugu” (UNRISD, 2018.).

Uloga Međunarodne organizacije rada (ILO)

Smjernice za pravednu tranziciju prema ekološki održivim gospodarstvima i društvima za sve (2015.) koje je izradio ILO od objavljivanja „postaju temelj politika pravedne tranzicije”, a organizacija „utire put kako bi tranziciju učinila prepoznatljivim elementom programa održivog razvoja” (Galgóczi, 2018.). Smjernice su „rezultat tripartitnog multilateralnog pregovora između sindikata, organizacija poslodavaca i vlada” (Smith, 2017.), na temelju načela zajedničke odgovornosti, „za razliku od povezanosti kapitala/rada koja se temelji na sukobljenim interesima, ekološki i radni prioriteti temelje se na zajedničkom interesu” (Galgóczi, 2018.). U diskursima o pravednoj tranziciji važno je naglasiti da, pored osiguravanja održivosti okoliša, društva moraju biti uključiva, svima pružati prilike za pristojan posao, smanjivati nejednakosti i učinkovito otklanjati siromaštvo.

U okviru toga postoji nekoliko ključnih elemenata. Prvo, „strategije i politike pravedne tranzicije trebale bi biti **kontekstno osjetljive**. Potreban je pristup za pojedinu državu kojim se uzimaju u obzir specifični uvjeti u svakoj državi, dok bi univerzalne inicijative bile kontraproduktivne. (ILO, 2015.: 6)”. Drugo, „dodatni element složenosti koji je potrebno razmotriti jest taj da se, s obzirom na to da problemi tranzicije imaju teritorijalne specifičnosti, odluke donesene na jednoj zemljopisnoj razini mogu odraziti na druge zemljopisne razine. Drugim riječima, da bi prelazak na niskougljično društvo bio „pravedan” tijekom rješavanja određenih teritorijalnih ili sektorskih problema, trebalo bi jednako tako uzeti u obzir širi **globalni** okvir i povezanosti među „višeskalarnim stvarnostima” (McCauley i Heffron 2018.: 2)” (Sabato i Fronteddu, 2020.: 10).

Okvir za Smjernice ILO-a iz 2015. o pravednoj tranziciji

Za ozelenjivanje gospodarstava potrebna je dosljedna kombinacija makroekonomskih, industrijskih, sektorskih i radnih politika za pojedinu državu. Cilj je stvoriti pristojna radna mjesta u čitavom lancu opskrbe i velike mogućnosti zapošljavanja.

Budući da su problemi prisutni u nekoliko domena, održivom razvoju treba dosljedno pristupiti u svim područjima politike. Za takav okvir politike potrebni su institucionalni dogovori kako bi se osiguralo sudjelovanje svih relevantnih dionika na svim razinama.

Vlade bi trebale:

1. Osigurati dosljedan i stabilan okvir politike za održivi razvoj poduzeća i pristojan rad za sve.
2. Promicati i uključiti se u socijalni dijalog u svim etapama, od osmišljavanja politike do provedbe i ocjenjivanja, te na svim razinama, od nacionalne razine do poduzeća, u skladu s međunarodnim standardima rada.

Socijalni partneri trebali bi:

1. Podizati svijest i svojim članovima pružati smjernice za okvir pravedne tranzicije.
2. Imati aktivnu ulogu u oblikovanju, provedbi i nadzoru nacionalnih politika održivog razvoja.
3. Poticati svoje članove na sudjelovanje u socijalnom dijalogu na svim razinama.
4. Promicati uključenost odredbi koje se odnose na okoliš kroz kolektivne sporazume na svim razinama.

Izvor: Galgóczi (2018.)

Pravedna tranzicija potrebna je na svim razinama

Definicija

„Pravednom tranzicijom osigurava se budućnost i egzistencija radnika i njihovih zajednica u prelasku na niskougljično gospodarstvo. Temelji se na socijalnom dijalogu između radnika i njihovih sindikata, poslodavaca, vlada i zajednica.

Planom za pravednu tranziciju osiguravaju se i jamče bolja i pristojna radna mjesta, socijalna zaštita, veće mogućnosti za osposobljavanje te veća sigurnost radnih mjesta za sve radnike koji su obuhvaćeni politikama globalnog zagrijavanja i klimatskih promjena” (ITUC n.d. u Heyen i suradnici, 2020.). U ovoj definiciji koju je donijela Međunarodna kon-

federacija sindikata, ključni su socijalni dijalog te sigurna i pristojna radna mjesta. Ukratko, pravednom tranzicijom „opisuje se prelazak na niskouglično gospodarstvo otporno na klimatske promjene kojim se u najvećoj mjeri povećavaju koristi od klimatske aktivnosti, istodobno smanjujući na najmanju mjeru teškoće za radnike i njihove zajednice” (ITUC, 2015.).

Ostali dionici u tom području tumače koncept mnogo šire, objedinjujući u svojoj definiciji problem globalne nejednakosti i ekoloških pitanja: „Pod „pravedna“ podrazumijevamo određenu mogućnost sigurne klime za buduće naraštaje; ravnomjernu raspodjelu preostalog globalnog ugljičnog proračuna među državama; te tranziciju [...] u kojoj se troškovi raspoređuju progresivno i u okviru koje su ispunjene svačije temeljne potrebe za stanovanjem, prijevozom i uporabom energije” (FoE, 2011. u Heyen i suradnici, 2020.). Ovdje nalazimo dodatne ključne riječi kao što su budući naraštaji i solidarnost među državama.

Strukturni i transformativni pristup

Strukturne promjene naših prevladavajućih društvenih i gospodarskih modela nisu uvijek bile uključene u diskurse o održivosti. Stalnim tehnološkim napretkom i inovacijama gaji se iluzija da bi zamjenom izvora energije i materijala „održivim” alternativama, bilo moguće zadržati sadašnje načine potrošnje. U području energetske tranzicije, primjerice, poprilično inicijativa usredotočeno je na energetska učinkovitost. U međuvremenu, socijalne su potrebe manje važne. Kao posljedica toga, dok povećana učinkovitost i optimizacija omogućavaju da industrijski alati i vozila troše manje fosilnih goriva, porast potrošnje u stvarnosti je uzrokovao naglo povećanje potrošnje fosilnih goriva u svijetu. Jednostavno rečeno, imamo više automobila i njima se dalje vozimo.

Zbog toga se u ovom dokumentu zagovara definicija pravedne tranzicije kojom se naglašava potreba strukturne i transformativne reforme. Pristupom pravednoj tranziciji kroz strukturnu reformu naglašava se „uključiv i pravičan postupak donošenja odluka kojim se usmjerava tranzicija te kolektivno vlasništvo i upravljanje novim dekarboniziranim energetskim sustavom što provode razni dionici, umjesto samo jednog interesa (vidjeti primjerice McCauley i suradnici, 2013.). Takav pristup pravednoj tranziciji podrazumijeva institucionalnu promjenu i strukturni razvoj sustava. Rješenja ne ostvaruju samo tržišne sile ili tradicionalni oblici znanosti ili tehnologije već se pojavljuju uslijed promijenjenih struktura upravljanja, demokratskog sudjelovanja, donošenja odluka i vlasništva” (Healy i Barry, 2017. u UNRISD-u, 2018.).

S druge strane, transformativni pristup pravednoj tranziciji podrazumijeva „promjenu postojećeg gospodarskog i političkog sustava koji se smatra odgovornim za ekološke i socijalne krize (Hopwood i suradnici, 2005.; Healy i Barry

2017.). Pored promjene pravila i načina upravljanja, zagovaratelji ovog pristupa promiču i smjerove alternativnog razvoja kojima se narušava dominantan gospodarski sustav izgrađen na neprekidnom rastu, a podrazumijevaju se suštinski drugačiji odnosi između ljudi i okoliša” (UNRISD, 2018.). Primjer tog pristupa nudi Cooperation Jackson, koji „doživljava pravednu tranziciju kao mehanizam u okviru šire borbe za „završetak naše sustavne ovisnosti o industriji ugljikovodika i kapitalističke potrebe za beskonačnim rastom na planetu ograničenih resursa, stvarajući novo, demokratsko gospodarstvo koje se vrti oko održivih načina proizvodnje i raspodjele koji su lokaliziraniji, u zajedničkom su vlasništvu i njima se zajednički upravlja.” (UNRISD, 2018.).

Različite razine

U svijetu koji se odlikuje višerazinskim upravljanjem, inicijative pravedne tranzicije potrebne su na svim razinama: od poduzeća i gospodarskih sektora preko gradova i regija do naroda, Europske unije te na globalnoj osnovi. Na svim tim razinama, razni specifični problemi, skupine dionika i odnosi moći pokazuju da ne postoji „univerzalan model“ pravedne tranzicije. Otkriva se potreba za dokumentiranjem različitih slojeva, zemljopisnih raznolikosti i specifičnosti svakog slučaja.

Na nacionalnoj ili državnoj razini, sveobuhvatne strategije pravedne tranzicije izrađene su, između ostalog, u kanadskoj pokrajini Alberta (vidjeti odjeljak 6.). Na regionalnoj razini, njemačka regija Ruhr relativno je uspješan primjer temeljne transformacije od ugljena i čelika na gospodarstvo koje se temelji na znanju tijekom razdoblja od šezdeset godina (Heyen i suradnici, 2020.). Na korporativnoj razini, ENEL, drugo po veličini elektroprivredno poduzeće u Europi čiji je glavni dionik država Italija, planira zatvoriti sva svoja postrojenja na ugljen i lignit do otprilike 2030. i posvećeno je potpunoj dekarbonizaciji svojeg energetskog miksa do 2050. (Smith, 2017.).

Elementi potrebni u postupku pravedne tranzicije

Prema istraživanju koje su proveli Heyen i suradnici (2020.), postupkom pravedne tranzicija moraju biti obuhvaćeni sljedeće elementi:

- ▶ **Uključivi socijalni i regionalni dijalog:** obuhvaćena su savjetovanja i pregovori između vlada i udruženja poslodavaca i radnika te ekoloških, klimatskih i potrošačkih nevladinih organizacija.
- ▶ **Mjere za ublažavanje negativnih učinaka na radnike i regije:** obuhvaćene su kratkoročne i obrambene mjere (npr. naknada za gubitke) te napredne i proaktivne mjere u cilju strukturnog preusmjerenja (kao što su politike razvoja vještina i ozelenjivanje gospodarstva). Regionalni planovi ekološkog razvoja ključni su za oživljavanje regija s visokim koncentracijama „smeđih” industrija.
- ▶ **Potpota radnicima pri pronalaženju posla u industrijama koje propadaju:** temeljnim mjerama za olakšavanje ponovnog zapošljavanja obuhvaćene su usluge zapošljavanja, obuka za traženje posla, pomoć kod premještanja, inicijative za zapošljavanje namijenjene poduzećima i potpora za osnivanje poduzeća.
- ▶ **Potpota novim poduzećima i postizanju pristojnog rada:** vlade bi trebale podupirati stvaranje novih „zelenih gospodarskih aktivnosti” bespovratnim sredstvima namijenjenima novoosnovanim poduzećima, subvencijama za istraživanje i razvoj itd. Posebna pozornost mora se posvetiti stvaranju jednakih mogućnosti rada za žene.
- ▶ **Potpota određenim regijama i zajednicama:** nacionalne vlade mogu podupirati pogođene regije i

zajednice ulaganjem u održivu infrastrukturu (mobilnost, energija itd.) i premještanjem javnih institucija u pogođene regije. Potporu odozgo prema dolje trebalo bi objediniti s postupcima odozdo prema gore u cilju razvoja vizija i ideja za budućnost regije.

- ▶ **Omogućavanje svim građanima da žive održive živote:** financijska potpora energetski učinkovitoj obnovi stambenih zgrada, praktičan i dostupan javni prijevoz te mreže za razmjenu alata i usluge popravaka olakšavaju skupinama s niskim prihodima da odaberu održivi način života.
- ▶ **Zaštita ranjivih kućanstava od energetskog siromaštva:** mjere bi mogle uključivati odvajanje prihoda od poreza na ugljik za pomoć osobama najpogođenijima visokim cijenama energije.
- ▶ **Potpota pogođenim poduzećima:** prilagodbu poduzećima moguće je olakšati, primjerice, nacionalnim poreznim reformama kojima se povećavaju porezi i carine na potrošnju resursa i na emisije, uz istovremeno (i u jednakoj mjeri) smanjenje poreznih i carinskih opterećenja na proizvodni čimbenik rada (usputni troškovi plaća).

Štoviše, potrebno je naglasiti potrebu da se započne što je ranije moguće i ostavi se prostora i vremena za postupnu prilagodbu planova politike: „Što prije sudionici predvide, prihvate i provedu korake za pripremu i ublažavanje šokova tranzicije, to će biti bolji rezultati”. Navedeno treba biti popraćeno „konkretnim vremenskim okvirima s jasnim, dosljednim srednjoročnim i dugoročnim ciljevima” (Heyen i suradnici, 2020.).

Pravedna tranzicija u Europskoj Uniji

U Europskoj uniji, u najnovijim izvješćima naglasak je na potrebi za transformativnim politikama kojima se odražava hitnost utvrđena u klimatskom izvješću IPCC-a i izvješću o bioraznolikosti IPBES-a. Primjerice, u prvoj rečenici izvješća „Stanje okoliša” iz 2020. navodi se da je „Europa suočena s ekološkim izazovima nezabilježenih razmjera i hitnosti” (EGP, 2019.). Zbog toga Unija „mora pronaći načine da se transformiraju ključni društveni sustavi koji stvaraju okolišne i klimatske pritiske i utječu na zdravlje, preispitujući ne samo tehnološke i proizvodne postupke već i modele potrošnje i načine življenja. To će zahtijevati trenutačno i usklađeno djelovanje uz uključivanje različ-

tih područja politika i sudionika u čitavom društvu da bi se omogućila sustavna promjena” (EGP, 2019.).

Radi ostvarivanja tih ciljeva, Europska komisija donijela je, pored svojih postojećih ekoloških politika, mapu Europskog zelenog plana (EZ, 2019.). Cilj je Zelenog plana ostvariti klimatsku neutralnost u Europskoj uniji do 2050. s modernim, resursno učinkovitim i konkurentnim gospodarstvom. U planu sastavljenom od približno deset ključnih elemenata navode se strategije namijenjene održivom financiranju i mobilnosti te novi akcijski plan za kružno gospodarstvo, strategija „Od farme do vilice” i Plan ulaganja za održivu Europu kojima će se osigurati potrebna sredstva financira-

nja. Štoviše, Europska unija posebnu pozornost posvećuje svojem novorazvijenom Mehanizmu pravedne tranzicije (Just Transition Mechanism - MPT), mehanizmu financiranja koji čine tri glavna stupa uspostavljena radi dodjele sredstava financiranja regijama i sektorima najpogođenijima tranzicijom te kako bi se osiguralo da će ta sredstva biti pravedno dodijeljena (vidjeti u nastavku).

Klimatska neutralnost i energetska politika EU-a

Budući da je energetska sektor trenutno odgovoran za više od 75 % emisija stakleničkih plinova u EU-u (EZ, 2018.), riječ je o ključnom sektoru klimatske politike. Provedba tranzicije u energetskom sektoru nudi velike mogućnosti zapošljavanja. Studijama se predviđa neto povećanje stope zaposlenosti u EU-u između jednog i dva milijuna radnih mjesta u 2030. (Heyen i suradnici, 2020.). Istovremeno će postizanje klimatske neutralnosti, naravno, dalekosežno utjecati na sektor fosilnog goriva i sektore s visokom razinom emisije ugljika. To će značajno utjecati na mjesta i regije u kojima su koncentrirani sektori ovisni o fosilnom gorivu. Važan je primjer industrija ugljena koja je regionalno koncentrirana, većinom u istočnoj Europi. Vjerojatno će se i čelična, cementna i kemijska industrija suočiti s teškim tranzicijama.

Ako sagledamo živote građana, klimatska neutralnost može imati ogromne pogodnosti za javno zdravstvo, posebno za ranjive skupine. Istovremeno, porezi na ugljik poskupljuju život (povećane cijene električne energije i grijanja). Zato je važno posebnu pozornost posvetiti kućanstvima s niskim prihodima i nezaposlenima. U tom kontekstu, inicijativa Europske komisije Val obnove, osmišljena radi poboljšanja energetske učinkovitosti zgrada kao dio Europskog zelenog plana, mogla bi biti iznimno važna. „Uzimajući u obzir radno intenzivnu prirodu građevinskog sektora, kojim u velikoj mjeri dominiraju lokalna poduzeća, obnove zgrada jednako tako imaju ključnu ulogu u europskom oporavku od pandemije uzrokovane bolešću COVID-19” (EZ 2020.). Prema dokumentu EK-a *Val obnove za Europu - ozelenjivanje naših zgrada, stvaranje radnih mjesta, poboljšanje života* (2020.), „danas se svake godine energetska učinkovito obnovi samo 1 % zgrada. Brža stopa obnove potrebna je radi

poboljšanja energetske učinkovitosti i smanjenja emisija stakleničkih plinova.

Kružno gospodarstvo i resursna učinkovitost

U 2020., EU je predstavio novi akcijski plan za kružno gospodarstvo koji se nadovezuje na aktivnosti kružnog gospodarstva provedene od 2015. (EZ, 2020.). To je polučilo različite strategije i direktive u kojima je, između ostalog, naglasak na otpadu i plastici. Važno je napomenuti da se u propisima koji se odnose na ekološki dizajn sada naglasak stavlja na vijek trajanja, održavanje, popravak i ponovnu uporabu proizvoda. Dok je kružno gospodarstvo još uvijek više cilj nego stvarnost, nakon dovršetka njegove provedbe mogla bi se otvoriti mnoga nova radna mjesta. Pratila bi ga i potreba za preraspodjelom radnih mjesta s obzirom na to da će se sektori u kojima se radi sa sirovinama vjerojatno smanjiti, dok bi u sektorima recikliranja i popravaka mogao biti zabilježen značajan rast. Zemljopisne razlike mogu se isto tako povećati pri čemu se trendovima poput urbanog rudarenja stvaraju radna mjesta u gušće naseljenim područjima

Poljoprivreda

„Sustav hrane danas globalno čini 32 % emisija stakleničkih plinova. Europa se nalazi u okviru tog prosjeka s udjelom poljoprivrede u emisijama u EU-u od 12 %, čemu moramo dodati preradu, pakiranje, potrošnju energije hladnog lanca, sirovine za industrijsku poljoprivredu itd. (...) Zbog toga provedba tranzicije u agroekologiji, smanjivanje potrošnje mesa i mliječnih proizvoda te primjena načina proizvodnje s manje sirovina mogu imati odlučujuću ulogu” (De Schutter, 2018.). Nadalje, u nekoliko studija navodi se da bi prelazak na održivu poljoprivredu mogao stvoriti brojna radna mjesta na neodređeno vrijeme u čitavom lancu proizvodnje hrane s obzirom na to da su (organske) metode poljoprivrede s niskim utjecajem radno intenzivnije od konvencionalne industrijske poljoprivrede. U studiji koju je 2006. provela organizacija Soil Association zaključuje se da organska poljoprivredna gospodarstva u Ujedinjenoj Kraljevini stvaraju 32 % više radnih mjesta od konvencionalnih poljoprivrednih gospodarstava.

Mehanizam pravedne tranzicije

Tumačenje pravedne tranzicije usvojeno politikom Europske unije uklapa se u tradicionalniji diskurs o zelenom rastu. Promicanje rasta i dalje je ključno i ne smatra se nekompatibilnim sa zaštitom okoliša i društvenim napretkom (Sabato i Fronteddu, 2020.). U svojim političkim smjernicama za

sljedeću Europsku komisiju 2019.-2024., Ursula von der Leyen navela je da će „ključni prioritet njezine Komisije biti transformacija Europe u „[...] prvi klimatski neutralni kontinent” (von der Leyen 2019.: 5), izradom Europskog zelenog plana (European Green Deal - EGD)” (Sabato i

Fronteddu, 2020.). „Tijekom provedbe tog cilja, „jedan od prioriteta trebao bi biti osigurati „pravednu tranziciju za sve” (ibid.: 6)” (Sabato i Fronteddu, 2020.). Europski zeleni plan trebao bi služiti kao „[...] nova strategija rasta čiji je cilj transformirati EU u pravedno i prosperitetno društvo sa suvremenim, resursno učinkovitim i konkurentnim gospodarstvom u kojem 2050. neće biti emisija stakleničkih plinova i u kojem će gospodarski rast biti odvojen od uporabe resursa” (Europska komisija 2019a: 2)” (Sabato i Fronteddu, 2020.).

Politike i mjere potrebne za ostvarivanje ambicioznih ciljeva Europskog zelenog plana mogle bi podrazumijevati negativan učinak na radna mjesta i regionalna gospodarstva, posebno u regijama koje ovise o fosilnim gorivima i industrijama s visokom razinom emisije ugljika. Nadalje, za ostvarivanje ugljične neutralnosti potrebna su financijska ulaganja. Radi potpore pogođenim subjektima, u siječnju 2020. Europska komisija predložila je osnivanje Fonda za pravednu tranziciju kao dio Zelenog plana. Taj je Fond dostupan svim državama članicama, ali je najveći naglasak na regijama potencijalno najpogođenijima politikama tranzicije, dakle onima u

kojima će biti potrebne najveće promjene. Proračun koji je predložila Europska komisija iznosi 40 milijardi EUR što bi trebalo dopuniti sredstvima iz fondova za kohezijsku politiku i nacionalnim sufinanciranjem. Fond će biti dio Mehanizma pravedne tranzicije (JTM) (EP, 2020.). Druga su dva stupa JTM-a program InvestEU „Pravedna tranzicija” i instrument za kreditiranje u javnom sektoru EIB-a kojima će se omogućiti privatno ulaganje i javno financiranje. Očekuje se da će ukupan proračun JTM-a doseći 100 milijardi EUR (Widuto i Jourde, 2020.). No, koliko proračunskih sredstava odlazi u države članice EU-a? Procjena se obavlja na temelju socijalnih i gospodarskih kriterija uključujući zapošljavanje i emisije stakleničkih plinova u regijama. Države članice ostvarit će pristup Fondu izradom teritorijalnih planova za pravednu tranziciju u kojima se utvrđuje najviše pogođenih regija. Tim će programom najviše koristi ostvariti Njemačka i Poljska. Dvije trećine industrije ugljena u Europi nalazi se u Poljskoj gdje je ujedno i polovina radnih mjesta koja ovise o ugljenu. (Galgóczy, 2019.). Ipak, Poljska trenutačno nije ni blizu planiranja postupnog ukidanja ugljena (Popp i de Pous, 2020.).

Pravedna tranzicija EU-a: izazovi i mogućnosti

Prema riječima Francesce Colli s Instituta Egmont (2019.), JTM kojim se „predviđa mobiliziranje najmanje 100 milijardi EUR kroz objedinjavanje javnih i privatnih ulaganja», ima tri glavna cilja, „osobe i građani najranjiviji na tranziciju; poduzeća i sektori aktivni u industrijama s visokom razinom emisije ugljika; te države članice i regije koje ovise o fosilnim gorivima i industrijama s visokom razinom emisije ugljika.” Utvrdila je tri glavna izazova kojima JTM mora pristupiti kako bi ostvario svoje ciljeve:

- 1. Nadilaženje naglaska na nacionalna dodijeljena sredstva.** Jedan stup Mehanizma pravedne tranzicije, Fond pravedne tranzicije, podvrgnut je kritici jer crpi sredstva iz kohezijskih fondova EU-a što je uzrokovalo podjele među (skupinama) država.
- 2. Više od proizvodnje energije.** „Pravedna tranzicija ne odnosi se samo na proizvodnju energije i industrije s

evidentnijim visokim razinama emisija ugljika već i na sustavnu promjenu [...] potrebnu u mnogim sektorima [...] koja će utjecati na radnike, potrošače i građane.” Ostali sektori kojima je potrebna tranzicija obuhvaćaju prijevoz, izgradnju i obnovu.

- 3. Rad s privatnim sektorom i dionicima.** Poduzeća su temeljni sudionik u tranziciji. Zbog toga EU mora osigurati postojanje konkretnih propisa na nacionalnoj i europskoj razini, primjerice ciljeve i vremenske okvire za postupno ukidanje fosilnih goriva. „Važno je [jednako tako] imati na umu načelo „zagađivač plaća” [...] [koje se] ne primjenjuje učinkovito za subvencioniranje ili rješavanje rezultata negativnih vanjskih učinaka aktivnosti poduzeća.” Štoviše, nedostaju mjere potrebne za savjetovanje i uključivanje dionika na različitim razinama. U tom cilju, potrebni su dodatno istraživanje i ponovne procjene.

Studije slučaja

U ovom ćemo odjeljku predstaviti tri različite studije slučaja na regionalnoj i nacionalnoj razini. Cilj je tih primjera produbiti naše shvaćanje praktičnih učinaka politika pravedne

tranzicije. Za razliku od kanadskih i španjolskih slučajeva u kojima se naglašavaju neki izazovi s kojima se suočavaju vlade, sindikati i građani tijekom zatvaranja i pretvorbi

određenih industrija, južnoafrička studija slučaja primjer je ograničenog opsega današnje pravedne tranzicije i jaza između teorije i prakse u većini područja u svijetu.

A. Kanada

„Proizvodnja fosilnih goriva čini otprilike 8 % kanadskog BDP-a i 15 % izvoza dobara te države (Hughes, 2018.; Vlada Kanade 2018a). Više od 200 000 ljudi izravno radi u sektorima nafte, plina i ugljena, oko 1 % ukupne radne snage, a još stotine tisuća zaposleno je na radnim mjestima izravno povezanim s tim industrijama (Mertins-Kirkwood 2018.: 16.). U zajednicama i regijama u kojima se proizvode fosilna goriva, udio radnih mjesta i gospodarska aktivnost povezana s naftom, plinom i ugljenom značajno su veći. Gotovo svako radno mjesto i čitavo gospodarstvo, primjerice, Fort McMurraya u pokrajini Alberta, u srcu katraskih pijesaka, ovisi o proizvodnji nafte.” (UNRISD, 2018.: 19)

U studenome 2015., kanadska vlada objavila je svoj nacionalni plan za „ubrzanje prelaska s elektrane na ugljen na prirodni plin i na obnovljive izvore električne energije” (Jackson i Hussey, 2019.). Između ostalog, planom je bila obuhvaćena „direktiva za povećanje obnovljive energije u pokrajini s 9 % ukupne proizvodnje energije u 2015. na 30 % do 2030. i stvaranje energetski učinkovite Alberte [...] Cilj od 30 % obnovljive energije do 2030. kasnije je reguliran zakonskim propisima” (Jackson i Hussey, 2019.). „Sindikati te društveni i ekološki aktivisti u Kanadi desetljećima se zalažu za pravednu tranziciju prema čistijem gospodarstvu, no postupno ukidanje ugljena na nacionalnoj razini uzrokovao je novi val poziva na pravednu tranziciju za radnike i zajednice pogođene tim okolnostima.” (UNRISD, 2018.: 19)

U 2018., Federacija rada u Alberti, u suradnji s Koalicijom za ugljen, osigurala je sporazum o tranziciji za radnike zaposlene u industriji ugljena, uključujući novčanu potporu u iznosu od 75 % prethodnog dohotka, obrazovne vaučere u vrijednosti od 12 000 kanadskih dolara, mirovinsko premošćivanje za starije radnike i naknadu za premještanje na nova radna mjesta (ITUC, 2018.). Neke od njihovih spoznaja su:

1. Pravedna tranzicija potrebna je za globalne prelaskе: male zajednice radnika ne bi trebale snositi troškove većih promjena.
2. Pravedna tranzicija mora uključivati radnike u stvaranju politika kako bi se ublažili problemi s kojima se susreću.
3. Za uključivanje radnika potrebni su mehanizmi sudjelovanja.
4. Strah stvara otpor: radnici su zabrinuti za svoja radna mjesta i egzistenciju. Put prema klimatskom djelovanju prolazi kroz stvarne zajednice i živote.

B. Španjolska

Nakon što su sindikati s vladom postigli sporazum o ulaganju vrijednom 205 milijuna EUR, Španjolska se obvezala do kraja 2018. zatvoriti većinu svojih rudnika ugljena. Cilj sporazuma o ulaganju bio je ublažiti gubitke radnih mjesta i osigurati nove mogućnosti u rudarskim regijama (Neslen, 2018.). „Sindikati su sporazum o rudnicima kojim su obuhvaćeni privatni ugljenokopi u Španjolskoj pozdravili kao model ugovora. Njime su objedinjeni mirovinski programi za rudare starije od 48 godina sa zadatkom obnove okoliša u zajednicama u kojima se nalazi ugljenokop te programi ponovnog osposobljavanja za najnovije zelene industrije” (Neslen, 2018.).

Prema riječima Terese Ribera, ministrice ekološke tranzicije, Španjolska je tim sporazumom riješila prvu hitnu zadaću vlade. Montserrat Mir, španjolska konfederalna tajnica Europske konfederacije sindikata, izjavila je da bi se model pravedne tranzicije mogao i drugdje primijeniti: „Španjolska ovaj sporazum može izvoziti kao primjer dobre prakse. Pokazali smo da je moguće pridržavati se Pariškog sporazuma bez posljedica [za egzistenciju ljudi]. Ne trebamo birati između radnog mjesta i zaštite okoliša. Moguće je postići oboje (Neslen, 2018.). Nakon zatvaranja rudnika, 30. lipnja 2020. sedam od 15 elektrana na ugljen prekinulo je rad. Prema informacijama iz srpnja 2020., uskoro će to učiniti još četiri čime će Španjolska u konačnici postati država u kojoj se ne upotrebljava ugljen. (Lewis, 2020.).

C. Južna Afrika

Preuzeto iz izvješća Istraživačkog instituta Ujedinjenih naroda za socijalne razvoje iz 2018. *Mapiranje pravedne(ih) tranzicije(a) prema niskougljičnom svijetu* – Studije slučaja države: Južna Afrika (str. 24.-5.):

Godine 2018., Nacionalni sindikat rudara Južne Afrike (NUMSA) pribavio je sudski nalog kojim se sprječava da javna elektroprivreda Eskom potpiše ugovore o obnovljivoj energiji s 27 neovisnih proizvođača energije. Neke su se ekološke skupine tome protivile i pozivaju na bržu tranziciju i zatvaranje rudnika ugljena. NUMSA je tvrdio da se ne protive obnovljivoj energiji već privatiziranoj obnovljivoj energiji. Pored toga, brinulo ih je to što su određene ekološke skupine bile neosjetljive na rizike brze tržišno vođene tranzicije, posebno s tim povezane gubitke radnih mjesta neprihvatljive u kontekstu visokih razina nezaposlenosti s kojima se suočava Južna Afrika (Cock, 2018.) i rastućih cijena električne energije koju si radnička klasa ne bi bila u mogućnosti priuštiti. Pozvali su vladu da slijedi smjernice pravedne tranzicije koje je prihvatila Pariškim sporazumom. U državi s ogromnim nejednakostima i razinama nezaposlenosti od 27,7 %, bitan razlog za zabrinutost jest gubitak radnih mjesta i opasnost da

će se privatiziranom obnovljivoj energijom nejednakosti nastaviti umjesto da se ublaže.

Stalno oslanjanje južnoafričkog gospodarstva na spoj minerala i energije, zajedno s pritiskom sindikata da se ne izgube dodatna radna mjesta i ne povećaju se nejednakosti, nažalost su uzrokovali kvazi-inerciju u smislu provedbe. [...] Premda je malo učinjeno u smislu provedbe, Južna Afrika jedna je od rijetkih država koja pokazuje snažno zanimanje za pravednu tranziciju, što se odražava u nekim njezinim politikama. Problem je što se u različitim politikama često odražavaju kontradiktorna stajališta.

[...] Kampanjom Milijun radnih mjesta, savez rada, socijalnih pokreta i popularnih organizacija u Južnoj Africi poziva na radikalniji pristup uključujući odmak od smjera tržišno-liberalnog razvoja prema tranziciji koju predvodi javni sektor. Tom bi tranzicijom bilo uključeno odmicanje od javnog ulaganja u projekte koji se temelje na fosilnom gorivu i usmjeravanje prema klimatskim radnim mjestima kojima bi se mogle rješavati klimatske promjene uz istovremeno stvaranje radnih mjesta. Predloženi bi smjer ojačao ulogu lokalnih vlada u povećanju energetske pravednosti i pristupa, a istodobno bi se otvarala pristojna radna mjesta. Mogao bi poslužiti i kao potpora demokratskoj tranziciji s kapitalizma koji se temelji na fosilnim gorivima i koji je sazdan na načelu odozdo prema gore.

Zaključak

U posljednjim je desetljećima rastuće bogatstvo u određenim područjima svijeta uzrokovalo globalno povećanje uporabe resursa i emisije onečišćivača. U usporenoj paraleli s trenutačnom krizom uzrokovanom bolešću Covid-19, sat otkucava i nažalost, neće biti cjepiva protiv klimatskih promjena ili ekološkog sloma. No, bolest Covid-19 i klimatska kriza dijele zajedničke značajke: „eksponencijalni rast opasnosti kojom je pogođen ograničeni resurs” i činjenica da smo suočeni s istovremenim izvanrednim stanjem krize i nezaposlenosti (Galgóczy, 2020.). Ipak, za razliku od pandemije, ekološka kriza s kojom smo trenutačno suočeni u mnogim se dijelovima svijeta ne sagledava kao izravna prijetnja, jednostavno zato što ne osjećamo da nam je život neposredno ugrožen. U stvarnosti su ugroženi mnogi životi, ljudi već pate, ali ne osjećamo izvanredno stanje. Kao odgovor na klimatsko izvanredno stanje, politike moraju biti mnogo ambicioznije i uz više ulaganja u, primjerice, obnovljivu energiju i kružno gospodarstvo te istaknutiju ulogu države koja istodobno podupire inicijative građana. Važna je i pravedna podjela troškova i tereta povezanih s tom ambicioznom transformacijom. Njezin bi ishod trebala biti (zelena) radna mjesta, pristojan rad s ugljično neutralnim društvima koja se temelje na solidarnosti, na lokalnoj, regionalnoj i globalnoj razini. Rješenje je u kolektivnim odgovorima, strukturnim promjenama i sustavima kojima se omogućava dobar život za sve u okviru ograničenja planeta (Brand-Correa i suradnici, 2020.). Premda je posljednjih godina učinjeno mnogo, u velikoj je mjeri to i dalje nedovoljno. Brzina kojom prirodne katastrofe slijede jedna za drugom alarmantna je. Štoviše, posljedice se uglavnom osjećaju u siromašnijim područjima svijeta. Stoga nam predstoji još mnogo hitnog i potrebnog rada. Pa prionimo na posao.

Bibliografija

- Alexander, D. (2010.). The Impact of the Economic Crisis on the World's Poorest Countries. *Global Policy*, 1(1), 118.-120. <https://doi.org/10.1111/j.1758-5899.2009.00018.x>.
- Brand, U. (2016.). How to Get Out of the Multiple Crises? Contours of a Critical Theory of Social-Ecological Transformation. *Environmental Values* 25(5), 503.-525. <http://dx.doi.org/10.3197/096327116X14703858759017>.
- Brand-Correa, L., Mattioli, G., Lamb, W. i Steinberger J. (2020.). „Understanding (and tackling) need satisfier escalation.” *Sustainability, Science, Practice and Policy*. Sv. 16, br. 1., 309.-325. <https://doi.org/10.1080/15487733.2020.1816026>
- Colli, F. (2019.). „The EU's Just Transition: three challenges and how to overcome them”. *European Policy Brief*. Bruxelles: EGMONT Kraljevski institut za međunarodne odnose. https://www.egmontinstitute.be/content/uploads/2020/03/EPB-59-francesca_final.pdf?type=pdf
- De Schutter, O. (2018.). System Overhaul: Making Food Sustainable. *Green European Journal*. 21. studeni 2018. <https://www.greeneuropeanjournal.eu/system-overhaul-making-food-sustainable/>
- Europska komisija (EK) (2018.). „A Clean Planet for all: A European strategic long-term vision for a prosperous, modern, competitive and climate neutral economy”. 28. studeni 2018. <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2018/EN/COM-2018-773-F1-EN-MAIN-PART-1.PDF>
- Europska komisija (EK) (2019.). „A European Green Deal – Striving to be the first climate-neutral continent.” https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en#:~:text=Theper cent20EUper cent20aimper cent20oper cent20be.commitmentper cent20intoper cent20aper cent20legalper cent20obligation.&text=Theper cent20EUper cent20willper cent20alsoper cent20provide,-moveper cent20towardsper cent20theper cent20greenper cent20economy.
- Europska komisija (EK) (2020.). „Allocation method for the Just Transition Fund”. 15. siječanj 2020. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/QANDA_20_66.
- Europska komisija (EK) (2020.). A New Circular Economy Action Plan: For a cleaner and more competitive Europe. 11. ožujka 2020. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1583933814386&uri=COM:2020:98:FIN>
- Europska komisija (EK) (2020.). *A Renovation Wave for Europe - greening our buildings, creating jobs, improving lives.* https://ec.europa.eu/energy/topics/energy-efficiency/energy-efficient-buildings/renovation-wave_en
- Europska agencija za okoliš (European Environment Agency - EEA) (2019.). *The European environment – state and outlook 2020: Knowledge for transition to a sustainable Europe*. Luksemburg: Ured za publikacije Europske unije. <https://www.eea.europa.eu/publications/soer-2020>.
- Galgóczi, B. (2018.). *Just transition towards environmentally sustainable economies and societies for all – ILO ACTRAV Policy Brief*. Ženeva: Međunarodna organizacija rada https://www.ilo.org/actrav/info/pubs/WCMS_647648/lang--en/index.htm.
- Galgóczi, B. (2019.). „Why should Just Transition be an integral part of the European Green Deal?” *Social Europe*. 4. prosinca 2019. <https://www.socialeurope.eu/why-should-just-transition-be-an-integral-part-of-the-european-green-deal>.
- Galgóczi, B. (2020.). „Just Transition: Introduction Webinar with Béla Galgóczi (ETUI).” *Oikos Denktank*. <https://www.youtube.com/watch?v=e-MsGX18WJ4&t=2816s>.
- Heyen, D. A., Menzemer, L., Wolff, F., Beznea, A. i Williams, R. (2020.). *Just transition in the context of EU environmental policy and the European Green Deal*. ožujak 2020. Freiburg: Öko-Institut. https://www.researchgate.net/publication/341129913_Just_transition_in_the_context_of_EU_environmental_policy_and_the_European_Green_Deal.
- Međuvladina znanstveno-politička platforma za biološku raznolikost i usluge ekosustava (IPBES) (2019.). *Global assessment report on biodiversity and ecosystem services*. E. S. Brondizio, J. Settele, S. Díaz, i H. T. Ngo (eds). Bonn: Sekretarijat IPBES.
- Međuvladino tijelo za klimatske promjene (IPCC) (2018.). *Global Warming of 1.5°C. An IPCC Special Report on the impacts of global warming of 1.5°C above pre-industrial levels and related global greenhouse gas emission pathways, in the context of strengthening the global response to the threat of climate change, sustainable development, and efforts to eradicate poverty*. V. Masson-Delmotte, P. Zhai, H.-O. Pörtner, D. Roberts, J. Skea, P.R. Shukla, A. Pirani, W. Moufouma-Okia, C. Péan, R. Pidcock, S. Connors, J.B.R. Matthews, Y. Chen, X. Zhou, M.I. Gomis, E. Lonnoy, T. Maycock, M. Tignor, i T. Waterfield (eds). Ženeva: Tajništvo IPCC-a.
- Međunarodna organizacija rada (2015.). *Guidelines for a just transition towards environmentally sustainable economies and societies for all*. Ženeva: MOR. <https://www.ilo.org/>

wcm5/groups/public/---ed_emp/---emp_ent/documents/publication/wcms_432859.pdf

Međunarodna konfederacija sindikata (2015.). „Climate Justice: there are no jobs on a dead planet”. *Frontlines Briefing March 2015*. https://www.ituc-csi.org/IMG/pdf/ituc_frontlines_climate_change_report_en.pdf

Međunarodna konfederacija sindikata (2018.). *Just Transition: 12 lessons from Alberta*. 16. studeni 2018. <https://www.ituc-csi.org/Just-Transition-12-lessons-from-Alberta?lang=en>

Jackson, E. i Hussey, I. (2019.). Alberta’s Coal Phase-Out: A Just Transition? *Corporate Mapping Project*. 20. studeni 2019. <https://www.corporatemapping.ca/albertas-coal-phase-out-a-just-transition/>

Lewis, M. (2020.). „Spain closes nearly half of its coal fired power stations”. *Electrek*. 1. srpanj 2020.

<https://electrek.co/2020/07/01/spain-closes-nearly-half-of-its-coal-fired-power-stations/>

Maynard, R. i Green, M. (2006.). *Organic Works: Providing more jobs through organic farming and local food supply*. Bristol: Soil Association. https://www.soilassociation.org/media/4946/policy_report_2006_organic_works.pdf

Neslen, A. (2018.). „Spain to close most coal mines after striking 250m deal”. *The Guardian*. 26. listopad 2018. <https://www.theguardian.com/environment/2018/oct/26/spain-to-close-most-coal-mines-after-striking-250m-deal>

Piketty, T. (2013.). *Le Capital au XXIe siècle*. Pariz: Seuil.

Popp, R. i de Pous, P. (2020.). „Just Transition Fund can boost European coal phase-out.” *Social Europe*. 17. veljača 2020. <https://www.socialeurope.eu/just-transition-fund-can-boost-european-coal-phase-out>

Sabato, S. i Fronteddu, B. (2020.). *A socially just transition through the European Green Deal?*. Bruxelles: ETUI. <https://www.etui.org/sites/default/files/2020-09/A%20socially%20just%20transition%20through%20the%20European%20Green%20Deal-2020-web.pdf>

Smith, S. (2017.). *Just Transition: A report for the OECD*. Bruxelles: Centar za pravednu tranziciju. <https://www.oecd.org/environment/cc/g20-climate/collapsecontents/Just-Transition-Centre-report-just-transition.pdf>

Steffen, W., Richardson, K., Rockström, J., Cornell, S. E., Fetzer, I., Bennett E. M., ..., Sorlin, S. (2015.). Planetary boundaries: Guiding human development on a changing planet. *Science*. 347(6223), 736.-747. DOI: 10.1126/science.1259855.

Istraživački institut Ujedinjenih naroda za socijalni razvoj (UNRISD) (2018.). *Mapping Just Transition(s) to a Low-Carbon World*. Ženeva: UNRISD.

[https://www.unrisd.org/80256B3C005BCCF9/httpNetITFramePDF?ReadForm&parentunid=9B3F4F10301092C7C12583530035C2A5&parentdoctype=book&netitpath=80256B3C005BCCF9/\(httpAuxPages\)/9B3F4F10301092C7C12583530035C2A5/\\$-file/Report---JTRC-2018.pdf](https://www.unrisd.org/80256B3C005BCCF9/httpNetITFramePDF?ReadForm&parentunid=9B3F4F10301092C7C12583530035C2A5&parentdoctype=book&netitpath=80256B3C005BCCF9/(httpAuxPages)/9B3F4F10301092C7C12583530035C2A5/$-file/Report---JTRC-2018.pdf)

Van de Pas, R. (2020.). *Globalization Paradox and the Coronavirus Pandemic*. Haag: Institut Clingendael. https://www.clingendael.org/sites/default/files/2020-05/Report_Globalization_Paradox_and_Coronavirus_Pandemic_May_2020.pdf

Widuto, A. i Jourde, P. (2020.). *Just Transition Fund – Briefing: EU Legislation in Progress 2021-2027 MFF*. Bruxelles: Služba Europskog parlamenta za istraživanja. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/646180/EPRS_BRI\(2020\)646180_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/646180/EPRS_BRI(2020)646180_EN.pdf)

Kontaktirajte nas :

GREEN EUROPEAN FOUNDATION

GREEN EUROPEAN FOUNDATION
Rue du Fossé 3, L-1536 Luxembourg
Kancelarija u Briselu: Mundo Madou
Avenue des Arts 7-8, 1210 Brussels

t: +32 2 329 00 50
e: info@gef.eu

Povežite se s nama:

Posjetite našu web stranicu kako biste saznali više o nama

 gef.eu

Pratite naše društvene mreža kako biste bili informirani o našim najnovijim aktivnostima i događajima koji se održavaju diljem Europe

 [GEF_Europe](https://twitter.com/GEF_Europe)

 [GreenEuropeanFoundation](https://www.facebook.com/GreenEuropeanFoundation)

 [GEF_Europe](https://www.instagram.com/GEF_Europe)